

Biblioteka Wojskowa

**Na wojnie czynnik moralny
ma się do fizycznego
jak trzy do jednego.**
Napoleon Bonaparte

Biblioteka Wojskowa

MARTIN VAN CREVELD
WEHRMACHT
KONTRA
US ARMY
1939–1945
PORÓWNANIE SIŁY BOJOWEJ

INSTYTUT
WYDAWNICZY
ERICA

TETRAGON

Tytuł oryginału:
Fighting Power. German and U.S. Army Performance, 1939–1945

Tłumaczenie:
Juliusz Tomczak

Redakcja:
Łukasz Przybyło, Tadeusz Zawadzki

Współpraca redakcyjna i korekta:
Zofia Kozik

Projekt graficzny okładki:
Anna Damasiewicz

Projekt graficzny:
Teresa Oleszczuk

DTP:
Tadeusz Zawadzki

Copyright © Martin van Creveld, 2011
Copyright for the Polish translation © 2010 by Tetragon Sp. z o.o.
Copyright © 2011 for Polish edition by Tetragon Sp. z o.o.
Copyright 2011 © by Instytut Wydawniczy Erica

Fotografia na okładce © Corbis
Niemiecki generał w eskorcie amerykańskiego żandarma wojskowego.

Wszelkie prawa zastrzeżone.

Wydawnictwo Tetragon Sp. z o.o.
kontakt@tetragon.com.pl
www.tetragon.com.pl

Instytut Wydawniczy ERICA
e-mail: wydawnictwo@wp.pl
www.wydawnictwoerica.pl

ISBN 978-83-930318-8-7 (Tetragon)
ISBN 978-83-62329-47-2 (Erica)

Spis treści

Podziękowania.....	9
I. Problem.....	12
II. Znaczenie charakteru narodowego	24
III. Siły zbrojne i społeczeństwo	34
Status społeczny armii.....	34
Struktura społeczna armii	40
Drabina mobilności społecznej?.....	44
IV. Doktryna i wizja wojny.....	48
Armia niemiecka	48
US Army	51
V. Zasady dowodzenia	59
Armia niemiecka	60
US Army	63

VI. Organizacja armii	69
Zasady ogólne.	69
Struktura sztabów i dowództw	77
Struktura dywizji.	86
Udział dywizyjny.	88
VII. Zarządzanie personelem armii.	96
Zasady ogólne.	96
Klasyfikacja i przydział siły ludzkiej.	100
Uzupełnienia.	116
VIII. Utrzymywanie sprawności bojowej . .	125
Indoktrynacja żołnierzy	125
Rotacja	136
Straty psychiatryczne	138
Służby medyczne.	149
IX. Nagrody i kary.	155
Żołd	155
Urlopy.	158
Odznaczenia	161
Wojskowy wymiar sprawiedliwości	168
Skargi żołnierzy.	174
X. Podoficerowie	177
Armia niemiecka	177
US Army	183
XI. Dowodzenie i korpus oficerski	186
Wizerunek i pozycja	187
Wybór na oficera.	193
Szkolenie.	203
Awanse.	209

Dygresja: organizacja Sztabu Generalnego . . .	216
Liczebność i przydział	224
Straty	230
XII. Wnioski	237
Refleksje nad armią niemiecką	237
Refleksje nad US Army	242
Refleksje nad naturą organizacji wojskowej . .	246
Refleksje nad wpływem techniki	249
Refleksje nad siłą bojową	252
Załączniki	255
Aneks A. Uwagi metodologiczne	255
Aneks B. Boje z tabeli 1.1.	259
Aneks C. Słownik terminów niemieckich	262
Skorowidz	265

Podziękowania

Swój ostateczny kształt opracowanie to zawdzięcza wielu osobom, które – na różnych etapach jego powstawania – czytały rękopis, dokonywały poprawek, poddawały je krytycznej ocenie bądź też po prostu ze mną rozmawiały. Jakkolwiek żadna lista nie objęłaby ich wszystkich, to nawet na krótkiej muszę uwzględnić profesora Manfreda Messerschmidta, kierownika naukowego Militärgeschichtliches Forschungsamt (MGFA) we Fryburgu Bryzgowijskim; doktora Wilhelma Deista z tego samego ośrodka; profesora Yehuda Elkana oraz doktorów Benjamina Kedara, Amnona Sella oraz Moshe Zimmermana z Uniwersytetu Hebrajskiego w Jerozolimie; pana Tovia Ben Moshe, również z Uniwersytetu Hebrajskiego; profesora Fredericka Robertsa z Atlanty w stanie Georgia; doktora Barry’ego Rubina z Instytutu Międzynarodowych Studiów Strategicznych na Uniwersytecie Georgetown w Waszyngtonie (DC); doktora Steve’a Canby’ego, profesora Edwarda Luttwaka oraz pułkownika w stanie spoczynku Trevora N. Dupuya z Waszyngtonu (DC).

Bibliotekarzy i archiwistów z Fryburga, Jerozolimy i Waszyngtonu (DC), którzy zawsze okazywali się niezwykle pomocni przy znajdowaniu

niekiedy trudno dostępnych materiałów – było zbyt wielu, bym mógł ich wymienić. Moja wdzięczność obejmuje ich wszystkich.

Chciałbym także skorzystać z okazji, by podziękować doktorowi R. Deissmannowi i jego żonie z Fryburga Bryzgowijskiego, którego niezrównanej życzliwości i gościnności moja rodzina i ja zawdzięczamy więcej, niż da się wyrazić słowami. Aby wymienić wszystkie sposoby, jakimi pomagali mi przy pisaniu tej książki, należałoby podać definicję przyjaźni.

Wreszcie – z Fundacji Alexandra Humboldta w Bonn otrzymałem hojne wsparcie finansowe, by móc napisać tę książkę. To głównie dzięki jej pomocy rok w Niemczech, który miał być po prostu interesujący, okazał się przyjemny.

Fryburg Bryzgowijski, maj 1981 r.

Niemieccy strzelcy spadochronowi przy działku przeciwpancernym. Nettuno-Anzio, II 1944
(Bundesarchiv, Bild 183-2000-0210-502/Thönessen/Thönnessen/CC-BY-SA)

Piechurzy amerykańskiego 290 pułku piechoty podczas walki w zimie, rejon Amonines, Belgia, 4 I 1945
(NARA, Braun, USA)

ROZDZIAŁ I

Problem

Na przestrzeni dziejów pewne armie okazywały się lepsze od innych. Rzymianie za czasów Cezara, Mongołowie pod panowaniem Czyngis-chana, Francuzi podczas wojen napoleońskich – wszyscy tworzyli siły zbrojne przewyższające przeciwników.

Chociaż trudno wyobrazić sobie doskonałość militarną bez zwycięstwa, nie jest ono w żadnym wypadku jedynym kryterium jej oceny. Mała armia może ulec wielkiej. W obliczu niemożliwych do przezwyciężenia trudności politycznych i ekonomicznych jakościowo lepsze siły zbrojne mogą ponieść klęskę nie z własnej winy. Nie tylko wynik, lecz również sama jakość musi więc zostać uwzględniona przy próbie oszacowania doskonałości militarnej (czy też jakiegokolwiek innej); jeśli się ją pominie, nie uda się podtrzymać samej koncepcji doskonałości.

W ramach ograniczeń narzuconych rozmiarami armii jej wartość jako narzędzia wojny równa jest jakości i ilości wyposażenia pomnożonych przez to, co w niniejszym opracowaniu nazywać będziemy „siłą bojową”. Uzależniona jest od podstaw psychologicznych, a objawia się, w takiej lub innej kombinacji, poprzez dyscyplinę i zwartość, morale i inicjatywę, odwagę i wytrzymałość, wolę walki i gotowość do poniesienia w razie

konieczności śmierci. Krótko mówiąc, „siłę bojową” można zdefiniować jako sumę właściwości psychologicznych, które pozwalają armii walczyć.

Uzbrojenie i sposoby walki zmieniają się, jednak natura siły bojowej pozostaje taka sama, i chociaż proporcje wymienionych cech mogą się różnić w zależności od epoki, to cechy te są obecnie zwykle identyczne jak u weteranów Cezara 2000 lat temu¹. Jakkolwiek dobre wyposażenie może w pewnym stopniu zrównoważyć niedostateczną siłę bojową (bądź odwrotnie), siły zbrojne, którym jej brakuje, są co najwyżej słabym narzędziem prowadzenia wojny. W historii, również w tej najnowszej, pełno jest przykładów armii, które – chociaż pozornie silne i dobrze wyposażone – były rozgromione w pierwszym starciu właśnie z powodu braku siły bojowej.

Gdzie zatem leży jej tajemnica? Wielu autorów, począwszy od Ksenofonta, szukało odpowiedzi na to pytanie, wskazując między innymi na charakter narodowy, relacje pomiędzy siłami zbrojnymi a społeczeństwem, przemożny wpływ religii i przekonań ideologicznych, a przede wszystkim na zwartość grupy. Łatwo jest stworzyć wizerunek armii idealnej. Powinni ją tworzyć ludzie, którzy są urodzonymi wojownikami, cieszą się dużym szacunkiem swojego społeczeństwa, są dobrze wyszkoleni i dowodzeni oraz zdyscyplinowani. Opisanie armii, która posiadałaby i utrzymywała owe wartości, stanowi znacznie trudniejsze zadanie. Niniejsze opracowanie ma na celu podjęcie próby uczynienia tego poprzez analizę organizacji, która wykształciła siłę bojową w stopniu budzącym podziw: armii niemieckiej z okresu II wojny światowej.

Mówi się, że historia to reputacja – jeśli reputacja armii jest wyznacznikiem jej jakości, to armia niemiecka z pewnością nie ma sobie równych². Choć większość historyków po prostu uznaje jej przewagę,

1 Brakuje tu miejsca, by omówić wymagania, jakie przez wieki stawiano żołnierzom, trzeba by napisać oddzielną książkę na ten temat. W każdym razie siłę bojową można zdefiniować jako część psychologicznego przygotowania żołnierza, które nie uległo zmianie na przestrzeni dziejów.

2 74,5% Niemców z RFN poproszonych o wystawienie oceny Armii Czerwonej, US Army i Bundeswehry oraz byłego Wehrmachtu pod kątem wartości bojowej umieściło ostatnią z wymienionych sił zbrojnych na początku listy. Patrz R. Weltz, *Wie steht es um die Bundeswehr?*, Hamburg 1964, s. 31.

to niektórzy starali się wyjaśnić przyczyny owego stanu rzeczy³. Nieliczni próbowali reputacją niemieckiej armii wyjaśnić wszelkiego rodzaju niezrozumiałe fakty, jak np. to, że Ultra nie wywarła takiego wpływu na przebieg II wojny światowej, jak można się było spodziewać⁴. Wysoka wartość bojowa armii niemieckiej sprawiła, że używano jej jako wyznacznika, w odniesieniu do którego oceniano inne, mniej skuteczne siły zbrojne⁵. Przynajmniej jeden historyk całą książkę poświęcił próbie pokazania, że armia niemiecka podczas II wojny światowej nie była lepsza od innych, po to tylko, by dojść do wniosku, że *w pierwszych latach zwycięstw [Wehrmacht] okazał się spektakularnie skuteczny, a w latach klęsk bronił się tak zaciekle, że jego miejsce w historii wojskowej jest zapewnione*⁶.

Jeśli za wyznacznik jakości militarnej przyjmiemy zwycięstwa, to armia niemiecka może się poszczycić licznymi sukcesami. Jej kampanie we Francji (1940), Rosji (1941) i Afryce Północnej (1941, 1942) nadal są uznawane są majstersztyki sztuki wojennej i zyskały niemal legendarny status. Operacje przeprowadzone w Norwegii (1940) i na Krecie (1941) stanowią przykłady sukcesów w mniejszej skali, odniesionych dzięki niezwykłej, wręcz ryzykanckiej śmiałości. W starciu ze słabszym przeciwnikiem, jak w Polsce i na Bałkanach, Wehrmacht wykazał się niezrównaną pewnością siebie i determinacją.

Należy zaznaczyć, że najważniejsze z tych zwycięstw nie zostały osiągnięte przy przewadze materiałowej – odniesiono je dzięki znacznej przewadze liczebnej, a nierzadko także przy niedostatecznym przygotowaniu logistycznym⁷. Jak zauważyło wielu autorów, w roku 1939 Wehrmacht nie był przygotowany do konfliktu, który, według planów Hitlera, powi-

³ Ostatnio dokonał tego Madej W.V., „Effectiveness and Cohesion of the German Ground Forces in World War II”, *Journal of Political and Military Sociology* 6 (1978), s. 233–248.

⁴ Lewin R., *Ultra Goes to War*, London 1978, s. 155, 344.

⁵ Gabriel R.A., Savage P.L., *Crisis in Command: Mismenagement in the Army*, New York 1978, zwłaszcza rozdziały 1 i 3.

⁶ Cooper M., *The German Army 1933–1945*, London 1978, rozdział 12, s. 166.

⁷ Patrz: Creveld M. van, *Supplying War: Logistics from Wallenstein to Patton*, Cambridge 1977, rozdziały 5 i 6.

nien był wybuchnąć cztery lata później. Częściowo z powodu braku czasu, a częściowo z racji świadomej decyzji przywództwa NSDAP nie zrealizowano wszystkich planów, przez co znaczna część wyposażenia armii była przestarzała, a 80% jej jednostek było uzależnionych od transportu konnego. Dla przykładu, nawet w osławionych dywizjach pancernych 2/3 używanych czołgów zostało zaprojektowanych z myślą o szkoleniu. Zmuszona do prowadzenia „wojny biednych” armia niemiecka nadrobiła niedostatki, rozwijając siłę bojową, która umożliwiła jej – pomimo mniejszej liczby ludzi i maszyn – pokonanie Francji w sześć tygodni, a dysponujące druzgoczącą przewagą siły aliantów potrzebowały czterech miesięcy [w 1944 r. – przyp. red.], by wyprzeć ją stamtąd z powrotem. W Rosji znacznie słabszy liczebnie Wehrmacht potrzebował zaledwie pięciu miesięcy, by dotrzeć do wrót Moskwy. Wyparcie go do linii wyjściowej zabrało (wówczas już niezmierzenie silniejszemu⁸) przeciwnikowi dwa i pół roku.

Jednakże to nie na swoich zwycięstwach – jakkolwiek wspaniałych – oparta jest reputacja siły bojowej niemieckiego Wehrmachtu. Albowiem w jego przypadku historyk ma do czynienia z armią, która, w zależności od frontu i wybranego rodzaju uzbrojenia, walczyła z przeciwnikami dysponującymi trzy-, pięcio-, a nawet siedmiokrotną przewagą. Mimo to żołnierze Wehrmachtu nie próbowali uciekać i armia nie uległa rozpadowi; również podwładni nie zwrócili się przeciwko swoim oficerom; walczyli dalej. Wehrmacht bił się – nawet pomimo tego, że wypowiedziana przez Hitlera wojna tak naprawdę nigdy nie była popularna w Niemczech⁹. Walczył nawet wtedy, gdy jego ojczyzna była bombardowana. Walczył, chociaż wielu jego generałów – jak również liczni późniejsi historycy –

⁸ Przewaga liczebna RKKA nad Wehrmachtem w latach 1943–1944 kształtowała się w stosunku 2:1, jednak posiadanie inicjatywy strategicznej pozwalało armii sowieckiej osiągać znacznie wyższe współczynniki w miejscach przełamania frontu niemieckiego – to samo w latach 1941–1942 czynił Wehrmacht (przyp. red.).

⁹ Messerschmidt M. et al., *Verhältniss von allgemeinbildenden und fachlichen Inhalten in der Ausbildung zum Offizier*, Freiburg 1971.

uważali głównodowodzącego jedynie za bredzącego szaleńca¹⁰. Walczył pod Narwikim i pod El-Alamein. Nie poddawał się przez lata, nawet po tym, jak przepadła ostatnia nadzieja na odniesienie zwycięstwa. Według raportu alianckiego wywiadu, jeszcze w kwietniu 1945 roku jego żołnierze walczyli wszędzie tam, gdzie pozwalała na to lokalna sytuacja taktyczna¹¹. Do tego czasu poniósł już straty – 1 800 000 samych tylko zabitych i niemal połowę tej liczby wziętych do niewoli, którzy zniknęli w radzieckich obozach jenieckich¹². Pomimo tego jego jednostki, osłabione nawet do 20% stanu etatowego, ciągle istniały i stawiały opór – było to osiągnięcie niemożliwe dla jakiegokolwiek innej armii¹³.

Ostatnim kryterium sprawności, jakie przyjął pułkownik (w stanie spoczynku) Trevor N. Dupuy z US Army, były dwie próby zmierzenia wyników armii niemieckiej za pomocą analizy ilościowej. Pierwsza z nich polegała na opracowaniu matematycznego modelu bitwy – serii skomplikowanych równań, w których wzięto pod uwagę takie czynniki, jak liczebność obu stron, ich uzbrojenie, teren i rodzaj ich działania oraz wsparcie lotnicze, jeśli takie było. Po wypełnieniu formuły danymi z 78 bojów z II wojny światowej okazało się, że wynik (tzn. zwycięstwo lub klęska, którym przypisano wartości matematyczne) mógł być przewidywalny tylko wówczas, gdy Niemcy, przy takim samym stosunku sił, wykazywali 20–30% większą skuteczność niż ich brytyjscy i amerykańscy przeciwnicy. Ujmując rzecz inaczej, nawet jeśli w modelu wzięto pod uwagę wszystkie czynniki materialne, mające wpływ na wynik starcia,

10 Swoje poglądy na tę sprawę przedstawiłem w: „Warlord Hitler: Some Points Reconsidered”, *European Studies Review* 4 (1974), s. 57–79. Kwestia, czy Hitler był naprawdę militarnym ignorantem, jest dyskusyjna; fakt, iż kłótnie pomiędzy nim a generałami miały negatywny wpływ na niemiecki wysiłek wojenny, jest bezsporny.

11 SHAEF (Supreme Headquarters, Allied European Forces – Naczelne Dowództwo Sił Zbrojnych Aliantów w Europie) *Weekly Intelligence Summary for Psychological Warfare*, nr 28, 9 kwietnia 1945, dokument 332/52/268 w NA (National Archives – Archiwum Narodowe), Washington DC.

12 Liczby zaczerpnięte z: Mueller-Hillebrand B., *Das Heer*, Frankfurt am Main 1968, bd. III, s. 248–266.

13 Barnett C., „The Education of Military Elites”, *Journal of Contemporary History* 2 (1967), s. 26.

**Tabela 1.1. Efektywność działań jednostek alianckich i niemieckich
na podstawie 78 bojów^a**

Lp.	Jednostka aliancka	Typ działania	Wynik w pkt	Jednostka niemiecka	Typ działania	Wynik w pkt	Różnica
1	46. DP (br.)	A	1,02	16. DGrenPanc	PD	3,85	1:3,77
2	56. DP (br.)	A	0,99	16. DGrenPanc	PD	2,75	1:2,77
3	45. DP (am.)	A	1,12	16. DGrenPanc	HD	2,45	1:2,18
4	45. DP (am.)	HD	1,96	16. DGrenPanc, 29. DGrenPanc	A	2,51	1:1,28
5	46. DP (br.)	HD	1,78	DSpad-Panc „H-G”	A	2,30	1:1,29
6	56. DP (br.)	HD	1,61	16. DGrenPanc	A	3,86	1:2,39
7	46. DP (br.)	HD	1,59	DSpad-Panc „H-G”	A	1,74	1:1,09
8	56. DP (br.)	A	0,98	16. DGrenPanc	Del	2,02	1:2,06
9	45. DP (am.)	A	0,96	16. DGrenPanc, 26. DPanc	Del	2,44	1:2,54
10	7. DPanc (br.)	A	0,68	15. DGrenPanc	PD	2,05	1:3,67
11	56. DP (br.)	A	1,08	DSpad-Panc „H-G”	PD	3,94	1:3,23
12	31. DP (am.)	A	0,75	DSpad-Panc „H-G”	PD	2,50	1:3,33
13	45. DP (am.)	A	1,26	3. DGrenPanc, 26. DPanc	Del	1,22	1:0,96
14	34. DP (am.)	A	0,58	3. DGrenPanc	Del	1,66	1:2,86
15	46. DP (br.)	A	0,51	15. DGrenPanc	PD	2,94	1:5,76
16	34. DP (am.)	A	0,89	3. DGrenPanc	Del	1,33	1:1,49
17	46. DP (br.)	A	0,93	15. DGrenPanc	PD	1,73	1:1,86
18	7. DPanc (br.)	A	0,75	15. DGrenPanc	PD	1,60	1:2,13
19	7. DPanc (br.)	A	0,96	15. DGrenPanc	PD	1,06	1:1,10
20	56. DP (br.)	A	0,76	DSpad-Panc „H-G”	PD	2,20	1:2,89
21	34. DP (am.)	A	1,28	3. DGrenPanc	PD	3,28	1:2,56
22	31. DP (am.)	A	1,34	3. DGrenPanc	FD	2,82	1:2,10
23	45. DP (am.)	A	0,54	3. DGrenPanc	FD	1,59	1:2,94
24	56. DP (br.)	A	0,81	15. DGrenPanc	FD	2,06	1:2,54
25	56. DP (br.)	HD	0,42	15. DGrenPanc	A	2,24	1:5,33
26	31. DP (am.)	A	0,66	3. DGrenPanc	FD	1,36	1:2,06
27	56. DP (br.)	A	1,25	15. DGrenPanc	FD	3,27	1:2,16
28	46. DP (br.)	A	0,84	15. DGrenPanc	FD	2,95	1:3,51
29	36. DP (am.)	A	0,59	15., 29. DGrenPanc	FD	1,82	1:3,08
30	11. DPanc (br.)	A	0,81	3. DGrenPanc	HD	4,60	1:5,76
31	11. DPanc (br.)	HD	0,73	3. DGrenPanc	A	1,10	1:1,50
32	11. DPanc (br.)	A	0,87	3. DGrenPanc	PD	1,71	1:1,96

Lp.	Jednostka aliancka	Typ działania	Wynik w pkt	Jednostka niemiecka	Typ działania	Wynik w pkt	Różnica
33	11. DPanc (br.)	HD	3,14	DSpad-Panc „H-G”	A	3,11	1:0,99
34	11. DPanc (br.)	HD	1,56	3. DGrenPanc	A	1,47	1:0,94
35	45. DP (am.)	HD	1,40	65. DP	A	1,33	1:0,95
36	11. DPanc (br.)	HD	1,35	DSpad-Panc „H-G”	A	2,08	1:1,54
37	45. DP (am.)	A	1,77	715. DP	HD	1,50	1:0,84
38	45. DP (am.)	HD	1,88	4 dywizje	A	1,26	1:0,67
39	56. DP (br.)	HD	1,88	65. DP, 4. DSpad	A	4,56	1:2,42
40	45. DP (am.)	PD	0,78	114. DStrz	HD	1,28	1:1,64
41	88. DP (am.)	A	3,09	71., 94. DP	FD	2,33	1:1,10
42	85. DP (am.)	A	2,62	94. DP	FD	4,46	1:1,70
43	88. DP (am.)	A	2,89	71., 94. DP	Del	1,95	1:0,67
44	85. DP (am.)	A	1,98	94. DP	FD	3,04	1:1,53
45	88. DP (am.)	A	2,10	94. DP	HD	2,33	1:1,10
46	85. DP (am.)	A	2,06	94. DP	HD	2,77	1:1,34
47	88. DP (am.)	A	1,50	94. DP	Del	3,14	1:2,03
48	85. DP (am.)	A	1,64	94. DP	HD	4,34	1:2,64
49	51. DP (br.)	A	2,43	4. DSpad	FD	1,92	1:0,79
50	1. DP (br.)	A	2,48	65. DP	FD	1,58	1:0,63
51	1. DPanc (am.)	A	2,04	3., 362. DP	FD	1,74	1:0,85
52	31. DP (am.)	A	2,48	362. DP	FD	2,94	1:1,18
53	85. DP (am.)	A	1,43	29. DGrenPanc	HD	1,47	1:1,02
54	1. DPanc (am.)	A	3,84	362. DP	FD	3,54	1:0,92
55	34. DP (am.)	A	2,29	3. DGrenPanc	FD	1,45	1:0,63
56	45. DP (am.)	A	2,34	65. DP	FD	1,76	1:0,75
57	51. DP (br.)	A	1,81	4. DSpad	FD	1,60	1:0,88
58	34. DP (am.)	A	1,97	3. DGrenPanc	FD	2,24	1:1,13
59	1., 45. DP (am.)	A	2,02	3., 65. DP	FD	2,16	1:1,06
60	1., 51. DP (br.)	A	2,36	4. DSpad	FD	2,44	1:1,03
61	XX KA (am.)	A	1,20	1. A	PD	1,48	1:1,23
62	XX KA (am.)	A	1,09	1. A	Del	1,60	1:1,46
63	XX KA (am.)	A	1,11	1. A	HD	1,76	1:1,58
64	7. DPanc (am.)	A	1,97	1. A	HD	2,24	1:1,13
65	7. DPanc (am.)	A	1,03	48. DP	PD	2,13	1:2,13
66	26., 35. DP, 4. DPanc (am.)	A-HD	1,14	XIII KA SS	FD-A	3,21	1:2,81
67	4. DPanc (am.)	A	0,87	361. DP	Del	3,54	1:4,06

Lp.	Jednostka aliancka	Typ działania	Wynik w pkt	Jednostka niemiecka	Typ działania	Wynik w pkt	Różnica
68	4. DPanc (am.)	A	1,27	361. DP, DPanc „Lehr”	HD-A	1,98	1:1,55
69	4. DPanc (am.)	A	1,41	361. DP, DPanc „Lehr”	HD	1,26	1:0,89
70	4. DPanc (am.)	A	1,54	DPanc „Lehr”	HD	1,17	1:0,75
71	4. DPanc (am.)	A	1,01	DPanc „Lehr”	Del	0,76	1:0,75
72	4. DPanc (am.)	A	0,73	11. DPanc, DPanc „Lehr”	PD	1,96	1:2,64
73	4. DPanc (am.)	A	0,92	11. DPanc, 25. DGrenPanc	FD	1,52	1:1,65
74	XII KA (am.)	A	1,69	XIII KA SS, LXXXIX KA	Del	2,97	1:1,65
75	XII KA (am.)	A	1,75	XIII KA SS, LXXXIX KA	Del	2,54	1:1,45
76	XII KA (am.)	A	1,45	XIII KA SS, LXXXIX KA	Del	1,82	1:1,25
77	XII KA (am.)	A	1,13	XIII KA SS, LXXXIX KA	Del	1,29	1:1,14
78	XII KA (am.)	A	1,39	XIII KA SS, XC KA	Del	1,47	1:1,05

Źródło: Dupuy T.N., *A Genius...*, appendix E.

^a lista bojów znajduje się w załączniku B.

pomiędzy jednostkami niemieckimi a alianckimi nadal pozostawała różnica, która wymagała wyjaśnienia¹⁴.

Drugi, znacznie prostszy, sposób oszacowania niemieckiej sprawności w walce z przeciwnikiem polega na podliczeniu strat zadanych przez obie strony. Wtedy należy, po pierwsze, poznać liczbę żołnierzy, którzy walczyli po każdej stronie. Po drugie, stosunek strat (zabici, ranni i zaginieni, ale z pominięciem jeńców wziętych do niewoli po zakończeniu starcia) musi być ustalony na podstawie dzienników bojowych i raportów o stratach obu stron. Po trzecie, zostaje wyliczony „wynik”, czyli średnia liczba strat zadanych przeciwnikowi przez „bloki” po 100 żołnierzy z każdej strony. Wreszcie, poprzez podzielenie „wyniku” przez stałą

¹⁴ Dupuy T.N., *Numbers, Predictions and War*, New York 1979.

wartość (wyciągniętą z modelu omówionego w poprzednim akapicie) otrzymujemy „wynik skuteczności”, którego wartość jest zróżnicowana w zależności od realizowanego działania: 1 dla ataku (A); 1,3 dla improwizowanej obrony (HD¹⁵); 1,5 dla przygotowanej obrony (PD¹⁶); 1,6 dla obrony w oparciu o umocnienia (FD¹⁷); oraz 1,2 dla działań opóźniających (Del¹⁸).

Tabela 1.1 zawiera dane uzyskane przez Dupuya w nieco zmodyfikowanej postaci. W kolumnie z prawej strony, wynik skuteczności strony niemieckiej został podzielony przez aliancką, aby otrzymać końcową różnicę.

Średnia różnica w 65 alianckich atakach	1:1,56
Średnia różnica w 13 niemieckich atakach	1:1,49
Średnia różnica w 50 starciach pomiędzy jednostkami amerykańskimi a niemieckimi	1:1,55
Średnia ze wszystkich 78 starć	1:1,52

Liczby zawarte w tabeli 1.1 mogą być analizowane na różne sposoby. Podobne dane można zestawiać w odniesieniu do frontu wschodniego bądź też do I wojny światowej i tak też faktycznie zrobiono¹⁹. To, że przewaga niemiecka nie wynika z braku doświadczenia aliantów, widać wyraźnie na przykładzie danych uzyskanych z 41 starć z 1944 roku, z których otrzymujemy różnicę 1,45 (1,43 na niekorzyść samych Amerykanów). Dla naszych rozważań nie ma to znaczenia. Wystarczy przytoczyć podsumowanie Dupuya:

Dane wskazują na to, że Niemcy stale walczyli lepiej niż znacznie liczniejsze armie alianckie, które ich w końcu pokonały [...]. Porównując propor-

¹⁵ HD – hasty defence (przyp. red.).

¹⁶ PD – prepared defence (przyp. red.).

¹⁷ FD – fortified defence (przyp. red.).

¹⁸ Del – delaying resistance (przyp. red.).

¹⁹ Np. <http://www.dupuyinstitute.org/pdf/e-4epw1and2final.pdf>; raport zawierający m.in. dane dotyczące bitwy kurskiej (przyp. red.).

cyjonalnie, niemieccy żołnierze sił lądowych zadawali ciągle straty o około 50% wyższe, niż ponosili z rąk żołnierzy brytyjskich i amerykańskich, i to we wszelkich warunkach. Było to prawdą, kiedy atakowali i kiedy się bronili; kiedy dysponowali lokalną przewagą liczebną i kiedy, jak to miało zazwyczaj miejsce, byli mniej liczni; kiedy mieli panowanie w powietrzu i kiedy go brakowało; kiedy zwyciężali i kiedy przegrywali²⁰.

Fakt, że Hitler wraz z OKW i OKH popełnili wiele strategicznych błędów – począwszy od Dunkierki, przez Stalingrad, aż do bitwy o Ardeny – nie ma wpływu na ten wniosek. Wręcz przeciwnie, bowiem nie mniej zadziwiającym aspektem sprawy jest to, że Wehrmacht walczył równie dobrze w bitwach zwycięskich, jak i przegranych, u bram Tobruku i w śmiertelnej pułapce, jaką okazała się Tunezja. Tematykę niniejszego opracowania stanowi tajemnica owych stale osiągniętych wysokich wyników, a nie wzloty i upadki militarnego „geniuszu” Hitlera.

Aby odkryć ów sekret, konieczne jest przedstawienie uwarunkowań, na których tle będzie on pokazany. W tym celu wybraliśmy armię amerykańską z okresu II wojny światowej, nie dlatego, że z założenia jest ona uznawana za bardzo różniącą się od niemieckiej, bowiem – podobnie jak inne armie na całym świecie – skopiowała ona wiele aspektów swojej organizacji, w tym szczególnie system Sztabu Generalnego, z nie-

20 Dupuy T.N., *A Genius for War*, London 1977, s. 234–235. Pytanie, dlaczego druga metoda powinna dostarczyć większej różnicy niż pierwsza, stanowiło przedmiot korespondencji pomiędzy mną a pułkownikiem Dupuyem. Można to wyjaśnić dwoma czynnikami: 1) druga metoda nie uwzględnia jakościowej wyższości wielu rodzajów uzbrojenia używanego przez armię niemiecką – np. czołgu Pantera, 88-mm działa przeciwlotniczego, pistoletów maszynowych MP 38 i MP 40 oraz karabinu maszynowego MG 42 (ten ostatni okazał się tak znakomitą bronią, że wciąż jest w użyciu) oraz 2) skuteczność bojowa wyliczona przy użyciu pierwszej metody, w przeciwieństwie do punktowego wyniku wyliczonego drugą metodą, bierze pod uwagę „wynik”. Skłoniło to pułkownika Dupuya do konkluzji, że *stosunek zdolności do zadawania strat jest wprost proporcjonalny do relatywnej skuteczności bojowej danej jednostki* (list do M. van Crevelde, 15 maja 1981 r.). Ogólnie rzecz biorąc, skuteczność bojowa jest prawdopodobnie lepszym wyznacznikiem siły bojowej danej formacji, tak jak zdefiniowano ją w tym rozdziale, niż jej skuteczność punktowa.

mieckiego modelu; ale po prostu dlatego, że dysponujemy większym zasobem opublikowanych o niej informacji niż o jakichkolwiek innych porównywalnych siłach zbrojnych. Okazało się, że wybór ten okazał się trafny, ponieważ US Army, wspierana ogromnym potencjałem ekonomicznym i zasobami technicznymi, wypracowała zupełnie odmienny od Wehrmachtu styl prowadzenia wojny. Czy jednak niniejsze opracowanie rzeczywiście zrealizowało zamierzony cel odkrycia tajemnicy siły bojowej armii niemieckiej – osądzi czytelnik.

Fanfarzyści Jungvolku w Wormacji
(Bundesarchiv, Bild 133-151/CC-BY-SA)

ROZDZIAŁ II

Znaczenie charakteru narodowego

Nawet pobieżne spojrzenie na historię pozwala stwierdzić, że niektóre społeczności zawsze były bardziej wojownicze od innych. Próby powiązania tej cechy z innymi czynnikami (na przykład z geografią, klimatem, życiem społecznym, przemocą seksualną) nie przyniosły jak dotąd satysfakcjonujących rezultatów²¹. Jest to tym trudniejsze, że każda grupa narodowa stanowi zbiorowość różnego typu ludzi, a prowadzenie wojny wymaga wielu odmiennych i niekiedy sprzecznych ze sobą cech. Co więcej, określanie współczesnych żołnierzy mianem „wojowniczych”, w takim samym znaczeniu, jakie termin ten miał w odniesieniu do prymitywniejszych społeczeństw, może być mylące, ponieważ obecnie sztuka wojenna wymaga zarówno tężyzny fizycznej, jak i inteligencji. Odpowiednia liczba niewyrafinowanych zabijaków może być wciąż niezbędna, ale to już nie wystarcza.

Jakby tego było mało, dochodzi kolejny utrudniający ocenę czynnik – cechy ludzi decydujące o skuteczności w walce mogą ulegać zmianie, nie-

²¹ Dupuy T.N., *Numbers...*, s. 12; patrz także: Bidwell S., *Modern Warfare*, London 1973, s. 145; oraz: Nöbel W., „Das Verhalten von Soldaten im Gefecht”, *Wehrwissenschaftliche Rundschau* 28 (1979), s. 115.

Skorowidz

- administracja
 - w armii amerykańskiej 98–100, 240–241, 242–243
 - w armii niemieckiej 96–98, 100, 238–240
- Afrika Korps, straty psychiatryczne 142
- Akademia Marynarki Wojennej w Annapolis 206
- Akademia Wojenna (Kriegsakademie)
 - dobór słuchaczy 217–218
 - jako narzędzie mobilności społecznej 45
 - program 218–219
- amerykańska wojna o niepodległość 60
- Amerykańskie Siły Ekspedycyjne (AEF) 83
- amerykańsko-hiszpańska wojna 83
- „amoralni faniści” 25
- Ardant du Picq Charles 116
- Armia Polowa (Feldheer) 71, 112, 117, 158
 - i szkolenie oficerów 203–204
 - liczba oficerów 226
- Armia Zapasowa (Ersatzheer) 71, 112–113, 158
 - i szkolenie oficerów 203–204
- Armijny Korpus Kobiet (Women’s Army Corps – WAC) 193–192
- Army Ground Forces (AGF)
 - liczba oficerów 228–230
 - oraz AGCT 109–110
 - udział w armii amerykańskiej 92
- Army Service Forces (ASF) 75
 - liczba oficerów 228–230
 - oraz AGCT 110
 - udział w armii amerykańskiej 92

- artykuły wojenne 172
- Auffrischung (odświeżenie wojsk) 136
- Auftragstaktik (zadaniowy system dowodzenia) 60–63
 - podejście Amerykanów 63
- awans oficerów
 - w armii amerykańskiej 214–215
 - w armii niemieckiej 209–214
 - według rodzaju broni 214, 214–216
- Beamter (urzędnicy wojskowi) 88
- Bethmann-Hollweg Theobald von 36
- Bewahrung vor den Feind (niezłomna służba na froncie) 205
- Bismarck Otto von 36
- Blomberg Werner von, generał 128
- Bormann Martin 131
- Brauchitsch Walter von, feldmarszałek 129
- Brązowa Gwiazda 167
- Bronsart von Schellendorff Paul 83
- Bundeswehra 60, 249
- Cezar Juliusz 12
- Christian T.J., generał 121
- Churchill Winston S. 32
- Clausewitz Carl von 55
- czwartkowe wykłady 196
- Czyngis-chan 12
- Dajan Mosze 32
- Departament Wojny 75
 - i awans oficerów 215, 222
 - szkolenie oficerów do służby w 223–224
 - utworzenie 83
- dezercja
 - w armii amerykańskiej 172
 - w armii niemieckiej 168–171
- Dietrich Sepp 180
- dowodzenie
 - amerykańska wizja 53–55, 190–193
 - niemiecka wizja 48–50, 187–189
- Dupuy T.N., płk (w st. sp.) 16
- dyscyplina
 - amerykańskie poglądy 192
 - niemieckie poglądy 188
- dywizje kumpli 76
- egzamin kandydacki Sztabu Generalnego (Wehrkreis Prüfung) 196
- Einjährige (jednoroczni ochotnicy) 179
 - zlikwidowanie 196
- Eisenhower Dwight David, generał 123
 - i przyznawanie urlopów 160
- El-Alamein, bitwa pod 16
- faradyzacja 141
- formularz oceny oficera (Beurteilung) 100
- francusko-pruska wojna 221
- Freud Zygmunt 148, 239
- Fritsch Werner von, generał 48
- Fromm Friedrich, generał 71
- geistige Betreuung (wzmacnianie ducha) 128–129
- Goebbels Joseph Paul 127, 130
- Goltz Colmar von der, generał 35
- Groener Wilhelm, generał 104, 196
 - ustanawia laboratorium psychologiczne 197

- Grupa Armii D 142
 Grupa Armii Południe 140
 — jej straty psychiatryczne 141
 Grupa Armii Rundstedt 73
 Grupa Pancerna Guderian 73
 Grupa Pancerna Kleist 73
 Guderian Heinz, generał 139
 Gwardia Narodowa 223
 — jej oficerowie 228
 Halder Franz, generał 66, 67, 89
 — i propaganda w armii 129
 Hammerstein-Equord Kurt von, generał 48
 Hitler Adolf 14, 70, 126, 163–165
 — i awanse oficerskie 212–213
 — i wojskowy kodeks karny 169, 174
 Hitlerjugend 102, 163
 hospitalizacja
 — w armii amerykańskiej 152
 — w armii niemieckiej 150
 Huebner, płk 131
 Jungdeutschland 35
 Kampfgemeinschaft (więź pomiędzy towarzyszami broni) 143
 Keitel Wilhelm, feldmarszałek 130
 komisja uzupełnień 111
 Krzyż Niemiecki 164
 Krzyż Rycerski 162–164
 Krzyż za Zaszczytną Służbę 166
 Krzyż Żelazny 162
 — liczba odznaczonych 164–165
 Ksenofont 13
 Kyffhäuserbund 35
 Lang Kurt 186
 Legia Zasługi 166
 Lossow Hans von, generał 60
 Marschbataillone (bataliony marszowe) 117
 Marshall George, generał 51, 123
 — i kwestia odznaczeń 165, 193
 — i problem urlopów 161
 — i straty psychologiczne 146
 — „organizator zwycięstwa” 242
 Medal of Honor 166
 Medal za Zaszczytną Służbę 166
 Merrill's Marauders 76
 Model Walter, feldmarszałek 159
 Moltke Helmut von, feldmarszałek 60
 Montgomery Bernard, feldmarszałek 32
 Naczelne Dowództwo Sił Zbrojnych (Oberkommando der Wehrmacht – OKW) 70
 Naczelne Dowództwo Wojsk Lądowych (Oberkommando des Heeres, OKH) 70, 79
 Narodowosocjalistyczni Oficerowie Przywódcy (Nazionalsozialistische Führungsoffiziere) 131–133
 Narwik, bitwa pod 16
 naukowe zarządzanie 63
 — w armii niemieckiej 239
 Noske Gustav 180, 196
 oddziały liniowe (fechtende Truppen) 71
 — ich udział w armii niemieckiej 88–90

- oficerowie amerykańscy
 - dobór i wykształcenie 200–203
 - motywacja do walki 133–134
 - pochodzenie społeczne 45
 - przydział 208
 - status społeczny 43
 - straty wśród 232–235
 - szkolenie 206–209
 - żołd 157–158
- oficerowie niemieccy
 - awans za zasługi 212–213
 - dobór i wykształcenie 193–200
 - i wojskowy wymiar sprawiedliwości 170
 - liczebność w wojskach lądowych 224–228
 - ocena 210
 - pochodzenie społeczne 40–43
 - przydział 208
 - status społeczny 36–37
 - straty 230–232
 - szkolenie 203–206
 - żołd 156–157
- oficerowie Sztabu Generalnego w wojskach (Truppengeneralstab) 222
- oficerowie wychowawczy (Betreuungsoffiziere) 130
- ogólny test klasyfikacyjny armii (Army General Classification Test – AGCT) 109
 - oraz dobór oficerów 201
- operacja Barbarossa 241
- operacja Overlord 116
- opinia służbowa oficera 99
- organizacja jednostek
 - system niemiecki 72, 75
- Osborn Frederick 133
- ośrodki szkolenia uzupełnień 116, 119
- ośrodki szkoleniowe armii (Army Training Centers – ATC) 115
- Panse Friedrich, profesor 144
- Parish N.F. 37
- Patton George, generał 63, 148
- Pershing John, generał 83, 222
- podoficerowie amerykańscy
 - dobór 183
 - i system uzupełnień 122, 184
 - niemożność awansu na oficera 193, 207
 - szkolenie 183
 - żołd 157–158
- podoficerowie niemieccy
 - awans 179–181
 - i wojskowy wymiar sprawiedliwości 170
 - liczebność 181–183
 - mianowanie i zwolnienia 251
 - odznaczeni 163, 183
 - pochodzenie społeczne 177
 - straty wśród 232
 - szkolenie 112
 - w oczach władz III Rzeszy 180
 - w Reichswehrze 178
 - żołd 155–157
- pokój westfalski 130
- Pour le Mérite 161

- „psychiatria stresu bojowego” 145
- Purpurowe Serce 167
- raport Doolittle’a 193
- regulamin służby polowej 51, 190
- Reichswehra 196, 200
- awans oficerski w 210
 - długość służby w 203
 - liczba oficerów w 225
- Reich Wilhelm 28
- „repple depple” 119
- Riefert J.B., profesor 104
- Rommel Erwin, feldmarszałek 142
- Root Elihu 82, 221
- Rosenberg Alfred 130
- Sachsse Friedrich 37, 241
- Salmon Thomas W., dr 145–146
- Schörner Ferdinand, generał 131, 163
- Seeckt Hans von, generał 104, 127
- i szkolenie oficerów 203, 210, 217
 - i wykształcenie oficerów 196–197
 - reforma systemu doboru oficerów 196
- siła bojowa
- i jej znaczenie w nowoczesnej wojnie 252–254
 - i nowoczesna technika 249–252
 - i organizacja wojskowa 246–249
 - w armii amerykańskiej 242–246
 - w armii niemieckiej 237–242
 - w doktrynie armii amerykańskiej 55
 - w regulaminie niemieckim 49–50
 - zdefiniowana 12
 - zmierzona 16–22
- Simoneit Max, dr 104
- i system doboru oficerów 197–199
- Służba Pracy Rzeszy (Reichsarbeitsdienst – RAD) 157
- służby zaopatrzeniowe (Versorgungstruppen) 71
- udział w armii niemieckiej 91–93
- specjalności wojskowe (MOS) 96
- amerykański system klasyfikacji 109
 - i amerykański system uzupełnień 121
 - niemiecki system klasyfikacji 104
 - w Bundeswehrze 249
 - w niemieckich batalionach marszowych 117
- Srebrna Gwiazda 166
- „Stars and Stripes” 133
- Stilwell Joseph, generał 94
- system klasyfikacji medycznej
- amerykański 108
 - niemiecki 102–104
- system pułkowy (brytyjski) 251
- Szkoła Dowodzenia i Sztabu Generalnego 115, 222–223
- szkoła kandydatów na oficerów (OCS) 115, 119
- program szkolenia 201, 206–209, 215, 228
- Szkoła Wojenna (War College) 222
- szkoły kadetów 193–194, 203
- Thayer Sylvanus, generał 206
- traktat wersalski i Reichswehra 211, 225

- Truppenamt (Urząd Wojska) 196
- Truppenführung (niemiecki regulamin)
48, 51, 62, 187, 257
- Twaddle H.L., generał 99
- Ultra 14
- Waffen SS 100–102
- Wehrkreis (okręg wojskowy) 71, 104,
117
- Wehrverein 35
- Westmoreland William, generał 32
- West Point 206
- Wilkinson Spencer 83
- Wright Quincy 25
- Wyche Ira T., generał 122
- Wydział Informacji i Edukacji 133
- Wydział Służb Specjalnych (Special
Services Branch) 133
- wyroki śmierci
- w armii amerykańskiej 172–173
- w armii niemieckiej 168–170
- zachodnioeuropejski TDW (ETO) 138,
147
- i uzyskanie urlopu 160
- straty wśród oficerów 234
- wymiar sprawiedliwości 172–173
- zaciąg (Aushebung) 103
- Zarząd Personalny Wojsk Lądowych
(Heerespersonalamt – HPA) 97,
212, 213
- Zersetzung der Wehrkraft (rozkładanie
siły bojowej) 169
- Zielone Berety 29